

Shahid Bahonar
University of Kerman

Study of Hope Parameters in Giv and Kamus Keshani Characters in Ferdowsi's Shahnameh Based on Snyder's Theory

Kimia Kalhori¹ | Leila Hashemian^{2✉}

1. Department of Persian Language and Literature, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran. E-mail: kimia.klr@gmail.com
2. Corresponding author, Department of Persian Language and Literature, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran. E-mail: l.hashemian@basu.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 22 April 2022

Received in revised form 11

January 2023

Accepted 31 May 2024

Published online 24 June 2024

Keywords:

Shahnameh,

Hope,

Snyder,

Giv,

Kamus.

ABSTRACT

Purpose: Characterization is one of the most important narrative features as an important role in the permanence and prominence of narration. Characters are main parts of the narrative structure, and the more a writer can base his narration on a more constant character, the more hopeful he can be about his work immortality the more a writer can base his narration on a more constant character, the more hopeful he can be about his work immortality. Ferdowsi's Shahnameh is a work considering more attention to narration elements among the world classics literature than its contemporary factors. This great literary work has unique social, psychological and characteristic features characters that have turned them into multidimensional heroes. By considering the epic nature of Shahnameh, hope and motivation is one of the applied psychological and spiritual parameters as a motivational force to promote epic goals in the characters. In this study, the hope parameter has been considered based on Snyder's theory in Giv and Kamus Keshani characters completely different and Positive and negative personality traits are evident in them.

Method and Research: The research method in this article is descriptive-analytical and the method of collecting information is documentary (library).

Findings and Conclusions: Objective thinking, passage thinking and agent thinking are the components of this review and as the results illustrate, hope parameter is the main motivational factor to promote these two characters creating epic and heroic scenes by all its psychological dimensions based on Snyder's theory. The thinking of the goal and the agent in Gio's character shows itself clearly, and as a result, the motivational aspect of hope works brilliantly in him.

Cite this article: Kalhori, K, Hashemian, L. (2024). Study of hope parameters in Giv and Kamus Keshani characters in Ferdowsi's Shahnameh based on Snyder's theory. *Journal of Iranian Studies*, 23 (45), 277-297. <http://doi.org/10.22103/JIS.2024.19760.2358>

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JIS.2024.19760.2358>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Ferdowsi's *Shahnameh* is one of the few classical works of Iran and even the world that has been able to introduce mature and multi-dimensional fictional characters to its audience. Characters who have individuality, power of thinking, will and unique mental and psychological characteristics and show thoughtful reactions in front of various incidents and events. Undoubtedly, Ferdowsi's creative genius was very effective in achieving his literary views close to the present time, and such great ability is not seen in many fiction works that appeared in the field of literature in the following centuries (Mortazavi, 1369: 64). One of the important psychological and personality traits that is well displayed in the heroes of *Shahnameh* is hope.

Perhaps the most important platform for examining this term is in psychology. In the years 1950 to 1960, hope was investigated with a scientific and official approach, and some people like Semton and Frank came to the conclusion that if negative emotions and thoughts weaken health, positive processes such as hope and optimism can be analyzed as data to increase health (Karr, 1385: 182). In this course of health psychology, there have been new views on the issue of hope and variables related to it. One of them is Snyder's innovative theory, which was introduced to the world of psychology in 1990 in the form of the "Theory of Hope". In this article, an attempt has been made to show whether the components of Hope Snyder's theory exist in the two characters of Giv and Camus, and if the answer is positive, to what extent can they be overlapped? Ferdowsi's *Shahnameh* is one of the valuable works of Persian literature, and as a result of this study, in addition to addressing the different dimensions of this work, it reveals the importance of its teachings in today's works; Therefore, the following article seeks the following goal:

Methodology

The research method in this article is descriptive-analytical and the method of collecting information is documentary (library). This method helps the researcher to find the relationships that exist between the facts in the possible world, including the linking relationships between the propositions in the foundation of a coherent text, the relationships between the references in a text, the relationships between the text and the document, and the existence of relationships between to discover research behaviors and behavioral patterns of researchers (Bab Al-Hawaeji, 1376; Samadi and Fadaei, 1394).

Accessing characters and studying them in the text of stories and poems is only possible through documentary or library methods, due to their non-existence. For this purpose, in the present research, the *Shahnameh* book has been studied and analyzed from the perspective of the component of hope in two characters, Giv and Camus, and the verses of this valuable book have been analyzed in order to find the goal.

Discussion

Objective thinking: What makes it possible to reach the goal is thinking about the goal. In this dimension, the character or hero does things to achieve his goal or goals and thinks about them occasionally. Giv thinks and shows a lot of effort to achieve his goals.

It was mentioned in Giv's topic that one of the most important goals related to the epic literary genre is the issue of "war". In the epic, the character actually sees the war as a goal and may consider "war" as a means to achieve the goal, and since the characters are in the war, they become heroes and have a chance to emerge, so Great goals for great personalities arise in such times. The thinking of the goal in Camus's character is also in the form of war,

and therefore the most important passage and path to achieve Camus's implicit goals, which he hopes for, is the path and passage of war.

Passage thinking: Giv's character in *Shahnameh* has provided different passages to reach his goals. One of these paths appears in the story of Kay Khosrow. In this story, when Kay Khosrow asks the audience to light a huge mountain for firewood, Giv sets the goal of lighting and achieving Kay Khosrow's goal and desire, and considers lighting the mountain as a "passage" and that interprets it as "hunting" and "fighting".

One of the ways to reach the goal is to expect and hope on tools and means of wealth acquisition. The wealth that brings power and ability and can even bring the personality closer to a god-like feeling. Equipment such as warrior elephants, wealth, army, and decorated treasures have caused happiness for Kamus, and in fact, these tools are a kind of driving factor to achieve the goal of Kamus and Khagan China. Since these tools also evoke the motivational dimension of Camus's personality, they can act similar to "agent thinking".

Agent thinking: The agent's thinking is highlighted in the minds of the characters with expressions such as "I can" and "I can handle things". This thinking has emerged well in Giv's personality.

As it has been said, operative thinking is one of the dimensions of hope that can make the character repeat sentences like "I can..." or "I will achieve it". We see an example of this type of thinking in the character of Camus in the battle between him and Rostam. Rostam considers Kamus' death in this battle, and Kamus gets angry when he hears Rostam's words, and it seems that he gives himself strength and power by repeating the mentioned sentences. What strengthens this opinion is the word "evoking" that is given by Camus in response to Rostam. The word "stimulate" here is the same as "motivational dimension" in "agent thinking". By using this word, Camus imagines the concept of hope for himself.

Crossing design: One of the most important things that lead to the achievement of goals is the design of the passage or the way of dealing with obstacles. In this stage, in addition to planning and examining the factors of the goal, he also examines the obstacles on the way. In the *Shahnameh*, due to its epic nature, without a doubt, one of the designs and passages is the test of "war". The hero or epic character shows attention both to the issue of war and to the issues that may be faced during the war.

Regarding Giv's character, it can be said that he faced obstacles in the design of the crossing and because he was considered among the commanders of the Iranian army, the design of the crossing and his obstacles were of the same nature. With the explanation that his design is towards goals such as victory, battle, defeat and combat readiness, and the path of such a character will be nothing but battle and campaign. There are obstacles such as war, bloodshed, damage, pain, suffering, hardship and finally death that Giv's character will face in this goal and passage.

Ferdowsi considers the battle scene between Kamus and Rostam to be such a difficult and exhausting passage that he compares it to smoke rising from water.

Ability to motivate: The ability to motivate is different because it is specific to an individual or a society. Sometimes the motivational aspect of giving is so prominent that Ferdowsi uses different interpretations to explain it.

According to Ferdowsi, Kamus-Kshani's character is a character who derives his ability from his generality and pride, and this command and pride causes motivation in him. Having a large army and many soldiers is also considered one of his collective abilities, so that the character of Camus is drowned in emotions such as prejudice and self-praise. In fact, the ability to motivate the character of Camus has been shown in both collective and individual

ways. Individual in the sense that that ability and motivation is unique to him, and collective in the sense that that ability is obtained from a population and community, and only the hero and character does not contribute to providing it.

Hope is an emotional process: An example of the positive emotions of Giv's character is the destruction of a huge mountain of firewood, which is done at the request of Kay Khosrow. At this level of hope, given the obstacles such as the coldness of the weather, Giv's character is struggling to achieve the set goals and it takes four weeks to destroy the huge mountain of firewood.

Regarding the character of Camus in the *Shahnameh*, it can be said that there are two forms of excitement in him: positive excitement in order to achieve the set goal and purpose, and negative emotion after failing to achieve the set goal and purpose. Positive excitement in Kamus's character appears when he starts a battle with the Iranian army. In this battle, the first person who calls for a fighter from among the two battle lines is Camus, and it seems that the process of hope in him is accompanied by the motivation of the hero.

Conclusion

After examining Snyder's theory about the dimensions of hope and comparing it with the two characters Giv and Kamus, we can come to the conclusion that hope exists in these characters with all its dimensions. Various aspects of the theory of hope in Giv's character are more prominent than Kamus, and quantitatively, the verses dedicated to Giv in the *Shahnameh* are far more than the verses dedicated to Kamus.

Objective thinking is clearly recognizable in Giv's personality. He has thought about many goals and has shown a lot of effort to achieve them correctly. The most obvious example is the battlefield that is mentioned in Kay Khosrow's story. Sometimes, the thought of the target appears in his personality in an improvised and transient way. Since the greater the objective thinking, the greater the obstacles, it can be said that Giv's character is more dynamic, more prominent, more mature and broader than Camus.

Giv's personality also has agentive thinking, and according to each objective thinking, the agency of his thinking grows more. Giv basically has a designer and motivational personality. In some cases, he experiences negative emotions, but because the motivational dimension of hope is active in him, he later becomes disappointed and often tastes the positive emotions and the victory of hope.

Due to the fact that Camus is a warrior in terms of personality, one can examine the dimensions of hope in him from the point of view of a military figure in the field of battle. The thinking of the goal in Camus' character is in the form of war, and his main motivation to achieve implicit goals is defined again in the field of battle and campaign. In this way, he encounters obstacles, the most important of which is death. Camus doesn't overcome this big obstacle and therefore, the dimension of negative failure and failure of hope appear very soon in his character. Considering the epic nature of the *Shahnameh*, the agent's thinking in the character of Kamus is associated with a kind of exaggeration. It is through this passage that Kamus finds in himself the ability to motivate.

بررسی مؤلفه‌های امید در دو شخصیت گیو و کاموس کشانی از شاهنامه فردوسی براساس نظریه اسنایدر

کیما کلهری^۱ | لیلا هاشمیان^۲✉

- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه: kimia.klr@gmail.com
- نویسنده مسئول، دانشیار، بخش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه: l.hashemian@basu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زمینه/هدف: شخصیت‌پردازی به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های روایتگری، نقش مهمی در ماندگاری و برجستگی آثار داستانی ایفا می‌کند. شخصیت‌ها زیربنای اصلی هر سازه داستانی هستند و هرچه نویسنده بتواند شاکله داستان خود را بر روی پایه‌های شخصیتی استوارتری بنا کند، می‌تواند به جادوانگی اثرش امیدوارتر باشد. در میان آثار کلاسیک ادبیات جهان، شاهنامه فردوسی اثری است که فراتر از آثار هم‌رده خود به عناصر داستان نویسی اهمیت داده و حتی در بسیاری از موارد با معیارهای امروزی روایتگری پهلوی می‌زند. شخصیت‌های این اثر بزرگ ادبی، ویژگی‌های اجتماعی، روانی و فردی منحصر به فردی دارند که آن‌ها را به قهرمانانی چند بُعدی تبدیل کرده‌اند. با توجه به ماهیت حماسی شاهنامه، امید و نیروی انگیزه یکی از مؤلفه‌های روانی و روحی کاربردی است که حضورش به عنوان نیروی محرکه و پیش‌برنده برای اهداف حماسی در شخصیت‌ها احساس می‌شود. در پژوهش حاضر، به بررسی مؤلفه امید با تکیه بر نظریه اسنایدر در دو شخصیت گیو و کاموس که از نظر رفتاری کاملاً با یکدیگر تفاوت دارند و ویژگی‌های مثبت و منفی شخصیتی در آن‌ها بارز است، پرداختیم.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۲ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۰۴	روش/رویکرد: روش تحقیق در این مقاله، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، اسنادی (کتابخانه‌ای) است.
کلیدواژه‌ها: شاهنامه، امید، اسنایدر، گیو، کاموس.	یافته‌ها/نتایج: تفکر گذرگاه و تفکر عامل مؤلفه‌های این بررسی هستند و در نهایت نتایج بررسی‌های این مقاله نشان می‌دهد که طبق نظریه اسنایدر، مؤلفه امید با همه ابعاد پیچیده روانشناختی آن، اصلی‌ترین عامل محرک و پیش‌برنده این دو شخصیت برای خلق صحنه‌های حماسی و قهرمانی است. تفکر هدف و عامل در شخصیت گیو خود را به روشنی می‌نمایاند و در نتیجه بعد انگیزشی امید در او فعالانه عمل می‌کند.

استناد: کلهری، کیما؛ هاشمیان، لیلا (۱۴۰۳). بررسی مؤلفه‌های امید در دو شخصیت گیو و کاموس کشانی از شاهنامه فردوسی براساس نظریه اسنایدر. *مجله مطالعات ایرانی*، ۲۳ (۴۵)، ۲۹۷-۲۷۷.

<http://doi.org/10.22103/JIS.2024.19760.2358>

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان

۱. مقدمه

شاهنامه فردوسی یکی از معدود آثار کلاسیک ایران و حتی جهان است که توانسته شخصیت‌های داستانی پخته و چند بُعدی را به مخاطبانش معرفی کند. شخصیت‌هایی که فردیت، نیروی تفکر، اراده و ویژگی‌های روحی و روانی منحصر به فردی دارند و در مقابل حوادث و رویدادهای مختلف، واکنش‌های تأمل برانگیزی از خود نشان می‌دهند. بی‌شک نبوغ خلاقه فردوسی در دست‌یابی او به دیدگاه‌های ادبی نزدیک به زمان حاضر بسیار مؤثر بوده و در آثار داستانی بسیاری که در قرون بعد، در عرصه ادبیات ظهور کردند، چنین توانایی عظیمی به چشم نمی‌خورد (مرتضوی، ۱۳۶۹: ۶۴). یکی از ویژگی‌های روانی و شخصیتی مهم که در قهرمانان شاهنامه هم به خوبی به نمایش گذاشته شده، امید است.

۱.۱. بیان مسئله

شاید مهم‌ترین بستر بررسی این واژه در علم روان‌شناسی باشد. در سال‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰، امید با رویکردی علمی و رسمی مورد بررسی قرار گرفت و برخی افراد مانند سمیتون و فرانک به این نتیجه رسیدند که اگر هیجان‌های منفی و اندیشه‌ها، سبب تضعیف سلامت می‌شوند، می‌توان فرایند‌هایی مثبت مانند امید و خوش‌بینی را به عنوان داده‌هایی برای افزودن سلامتی انسان‌ها تحلیل کرد (کار، ۱۳۸۵: ۱۸۲). در این دوره از روان‌شناسی سلامت، نسبت به مسئله امید و متغیرهای وابسته به آن نگاه‌های تازه‌ای شده است. یکی از آن‌ها نظریه نوآورانه اسنایدر است که در سال ۱۹۹۰ میلادی، در قالب مقاله «نظریه امید» به دنیای روانشناسی معرفی شد. در این مقاله کوشش شده است نشان داده شود که آیا مؤلفه‌های نظریه امید اسنایدر در دو شخصیت گیو و کاموس وجود دارد و در صورت مثبت بودن پاسخ، تا چه اندازه قابل هم‌پوشانی است؟ شاهنامه فردوسی یکی از آثار ارزشمند ادب فارسی است و در نتیجه مطالعه این پژوهش، علاوه بر پرداختن به ابعاد متفاوت این اثر، اهمیت آموزه‌های آن را در آثار امروزی آشکار می‌سازد؛ از این رو مقاله پیش رو به دنبال «بررسی مؤلفه‌های امید در دو شخصیت گیو و کاموس» است.

۲.۱. پیشینه پژوهش

پیرامون موضوع امید و شخصیت‌شناسی و همچنین نظریه اسنایدر، تحقیقاتی صورت گرفته است که در ادامه به معرفی آن‌ها می‌پردازیم. پرچم و محققان (۱۳۹۰) در پژوهش «بررسی تطبیقی ناامیدی در نظریه اسنایدر و قرآن کریم» برآنند تا با روش تطبیقی ضمن بررسی ناامیدی در نظریه اسنایدر و بازیابی آن در مفاهیم قرآن، به میزان هم‌پوشانی این دو حوزه در تبیین موضوع فوق دست یابند.

محققان (۱۳۹۰) در مقاله «تحلیل اخلاقی امید با تأکید بر آیات قرآن کریم» کوشیده است تا با روشی توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از آیات و روایات، ضمن بیان مفهوم‌شناسی امید و شناسایی انواع آن و با توجه به شاخصه‌های امید حقیقی و جایگاه آن در اخلاقیات فردی و اجتماعی به تحلیل اخلاقی امید در قرآن پردازد. پرچم، فاتحی‌زاده و محققان (۱۳۹۲) در جستار «ابعاد سه‌گانه نظریه امید اسنایدر و تطبیق آن با دیدگاه قرآن کریم» می‌کوشند تا با استفاده از روش تطبیقی، نخست ابعاد امید (تفکر هدف، تفکر عامل و تفکر گذرگاه) را در نظریه

اسنایدر بیان کرده و سپس آن‌ها را در مفاهیم قرآنی جست‌وجو کنند و از این طریق، میزان تطابق و اشتراک مفهومی تلاش‌های بشری را با دیدگاه‌های قرآن دریابند. مطهری‌پور و آذربایجانی (۱۳۹۶) در پژوهش «ساختار معنایی امید در آیات قرآن کریم» ابعاد مختلف مسئله امید را به صورت توصیفی و تحلیلی در آیات قرآن مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند.

۳.۱. روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق در این مقاله، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، اسنادی (کتابخانه‌ای) است. این روش به پژوهشگر کمک می‌کند تا روابطی که میان حقایق در دنیای ممکن وجود دارد، از جمله روابط پیوندی میان گزاره‌های موجود در شالوده یک متن منسجم، روابط میان ارجاعات در یک متن، روابط میان متن و سند و نیز وجود روابط میان رفتارهای پژوهشی و الگوهای رفتاری محققان را کشف کند (باب‌الحوائجی، ۱۳۷۶؛ صمدی و فدایی، ۱۳۹۴). دسترسی به شخصیت‌ها و مطالعه آن‌ها در متن داستان‌ها و اشعار، به دلیل موجود نبودن آن‌ها در دنیای واقعی، فقط از طریق روش اسنادی یا کتابخانه‌ای ممکن است. به این منظور در پژوهش حاضر، کتاب شاهنامه از منظر مؤلفه امید در دو شخصیت گیو و کاموس مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفته و ابیات این کتاب ارزشمند در پی یافتن هدف، واکاوی شده است.

۴.۱. مبانی نظری پژوهش

به باور اسنایدر، بنیان‌گذار نظریه امید در روان‌شناسی، امید، تنها نیروی محرکه برای دستیابی به هدف‌های مطلوب است. از نظر او امید مجموعه‌ای است که دو بُعد مهم دارد. یکی توانایی طراحی گذرگاه‌های به سوی هدف‌های مطلوب با وجود موانع و دیگری توانایی ایجاد انگیزه برای شروع تداوم حرکت در این گذرگاه‌ها (کار، ۱۳۸۵: ۱۸۲). طبق این نظریه، هیجان‌ها از دنبال کردن و پیگیری اهداف در افکار شخص ناشی می‌شوند. به بیان روشن‌تر، هیجان‌ها محصول افکار هدف-محور است. هیجان‌های مثبت بازتاب موفقیت در پیگیری اهداف و هیجان‌های منفی بیانگر شکست‌ها و ناکامی‌های ادراکی‌اند. پژوهش‌ها نیز این گمانه را تأیید می‌کند، زیرا هم طرح‌های هم‌بستگی و هم طرح‌های عملی نشان می‌دهد که مسدود کردن راه پیگیری اهداف با پاسخ‌ها و عکس‌العمل‌های هیجانی منفی همراه می‌شود و دستیابی به هدف مشکلاتی ایجاد می‌کند که به پایین آمدن سطح به‌باشی می‌انجامد (براتی سده، ۱۳۹۱: ۱۷۴). امید از منظر روان‌شناسی دارای ابعاد سه‌گانه «تفکر هدف»، «تفکر گذرگاه» و «تفکر عامل است».

هدف، حقیقت مورد نظری است که آگاهی و اشتیاق به دست‌آوردن آن، محرک انسان به سوی انجام دادن حرکات معینی است که آن حقیقت را قابل وصول می‌نماید (جعفری، ۱۳۷۹: ۱۲). تقریباً تمام آنچه یک فرد انجام می‌دهد، به سمت دستیابی به هدفی مشخص است. طبق نظریه امید، سرمنشأ اصلی تولید هیجان، اهداف هستند. هیجان‌ها خود به دو دسته تقسیم می‌شوند. هیجان مثبت که در پی رسیدن به میل و خواسته یا تصور رسیدن به آن پدید می‌آید و هیجان منفی که به دنبال شکست یا تصور شکست بر روح و روان فرد چیره می‌شود.

گام دوم، پس از انتخاب یک هدف، گذرگاه‌هایی است که افراد امیدوار برای رویارویی و مقابله با موانع احتمالی و جلوگیری از احتمال شکست برای خود طراحی می‌کنند. (اسنایدر، ۱۹۴۴: ۵۰).

تفکر عامل، بُعد انگیزشی امید است که به فرد کمک می‌کند تا برای قدم گذاشتن در مسیر رسیدن به اهداف خود نیرو و توان روحی لازم را پیدا کند. از نظر اسنایدر، انرژی و تمرکز شخص روی هدفی که برای خود تعریف کرده است و همین‌طور اراده و تصمیمی که در جهت رسیدن به هدفش صرف می‌کند در طبقه تفکر عامل قرار می‌گیرد. این تفکر معمولاً با جمله‌هایی مانند «من می‌توانم» و «من به آن خواهم رسید» نمود پیدا می‌کنند. (اسنایدر، ۱۹۹۱: ۵۳).

۵.۱. یافته‌ها و نتایج:

بررسی داده‌های پژوهش و نتایج حاصل از پیکره نشان می‌دهد که براساس نظریه اسنایدر درباره ابعاد امید، این ویژگی در شخصیت‌های پژوهش حاضر قابل استنتاج است و می‌توان این‌طور نتیجه‌گیری کرد که امید در این شخصیت‌ها با همه ابعاد خود وجود دارد. از منظر ابعاد وجوی امید، شخصیت گیو نسبت به کاموس، ظهور و بروز بیشتری پیدا کرده است و این نظریه از لحاظ بسامد نیز قابل تأیید است. ابیاتی که در شاهنامه به گیو اختصاص داده شده‌اند و حاوی این موضوع هستند، بسامد بالاتری را نسبت به ابیات مربوط به کاموس به خود اختصاص داده‌اند.

۲. بحث و بررسی

۱.۲. شخصیت‌شناسی گیو

گیو پسر گودرز و از پهلوانان بزرگ شاهنامه است. او در زمان کیکاووس و کیخسرو است و از کارهای مهم او می‌توان به جستجوی هفت ساله‌اش برای یافتن کیخسرو و آوردن او با مادرش به ایران و انتقام خون برادر خود بهرام از افراسیاب اشاره کرد (سعادت، ۱۳۹۶: ۵۶۲). یکی از رویدادهایی که نام گیو را در شاهنامه برجسته می‌کند، نبردی است که میان گیو و گرزم، سردار تورانی رخ می‌دهد. او در این نبرد گرزم را می‌کشد، اما در مواجهه با پیلسم کاری از پیش نمی‌برد. در واقعه سهراب هم نام گیو دوباره مطرح می‌شود. او در شبی که رستم به دژ سهراب می‌رود، پاسدار سپاه ایران است.

حضور دیگر گیو زمانی است که به کین‌خواهی سیاوش در نبردی که میان سپاه ایران و توران درمی‌گیرد، فرمانده میمنه سپاه ایران می‌شود و بار دیگر در نبردی که میان او و پیلسم شکل می‌گیرد، از او شکست می‌خورد. پس از پایان این دوره از جنگ‌های ایرانیان و تورانیان، گیو به دنبال خوابی که گودرز دیده بود، برای یافتن کیخسرو به توران می‌شتابد و هفت سال را صرف این کار می‌کند. کیخسرو پسر سیاوش و در اوستا از جاودانان است (رستگار، ۱۳۷۹: ۸۱۰). او پس از یافتن کیخسرو در مسیر بازگشت به ایران، درگیر نبردی دیگر با تورانیان می‌شود و آن‌ها را مجبور به عقب‌نشینی می‌کند. گیو کیخسرو را می‌یابد و در سفر بی‌بازگشتش او را همراهی می‌کند. پس از رسیدن به ایران، گیو به درخواست کیخسرو به سمت توران لشکرکشی می‌کند و در پی ماجراهای طولانی، در نهایت برف و بوران گم می‌شود و داستانش به پایان می‌رسد (رستگار، ۱۳۷۹: ۹۴۷).

با بررسی «تفکر هدف» در شخصیت‌شناسی گیو، مشخص می‌شود که وی برای دستیابی به اهداف خود تفکر می‌کند و تلاش فراوانی از خود نشان می‌دهد. زمانی که کیخسرو از حضار می‌خواهد که کوه عظیمی از هیزم را از بین ببرند، گیو از میان جمع برخاسته و می‌گوید:

همان گیو گفت: این شکار من است برافروختن کوه کار من است
(فردوسی، ۱۳۷۱: ۱۶)

نمونه دیگر از اهداف گیو که بُعد انگیزشی آن به مراتب بالاتر از حدود معمول است، زمانی است که در لحظه، تصمیم به «تقابل رو در رو» با پولادوند می‌گیرد.

به پیکار او گیو چون بنگرید سر طوس نوذر نگو نوسار دید
برانگیخت از جای شب‌دیز را تن و جان بیاراست آویز را
برآویخت با دیو چون شیر نر زرده‌دار با گرز ز گاو سر
(همان: ۲۷۱)

از حیث «تفکر گذرگاه» شخصیت گیو در شاهنامه گذرگاه‌های متفاوتی برای رسیدن به اهدافش فراهم کرده است. یکی از این مسیرها در داستان کیخسرو نمود می‌یابد. در این داستان، زمانی که کیخسرو جهت برافروختن کوه عظیم هیزم از حضار درخواست می‌کند، گیو برافروختن آتش و دستیابی به هدف و خواسته کیخسرو را هدف خود قرار می‌دهد و برافروختن کوه را «گذرگاه» می‌داند و آن را به «شکار» و «رزم» تعبیر می‌کند. او با حالتی کاملاً تبخترآمیز و جسورانه دست به دامن «امید» می‌زند و می‌گوید:

همان گیو گفت: این شکار من است برافروختن کوه کار من است
اگر لشکر آید نترسم ز رزم به رزم اندرون کرکس آرم به بزم
(همان: ۱۶)

نمونه دیگر از تفکر گذرگاه، مسئله جنگ است. این مسئله آنقدر مهم است که به یکی از پرتکرارترین مسیرهای شاهنامه جهت دستیابی و رسیدن به اهداف شخصیت‌ها تبدیل شده است. از همین رو، هویت بسیاری از شخصیت‌ها و قهرمانان شاهنامه با جنگ گره خورده است.

گیو از جمله شخصیت‌هایی است که در بسیاری از کارزارها حضور داشته و نقش مؤثری در آنها ایفا کرده است. او در بیشتر جنگ‌ها با قرارگیری در قلب سپاه، راهنمایی و سردمداری سپاه ایران را عهده‌دار می‌شود.

به قلب سپاه اندرون گیو گُرد همی از هوا روشنیایی ببرد
(همان: ۶۸)

و همچنین به دلیل فرّ و شکوهی که همراه او هست و به مدد زور بازو و قدرتی که در به کارگیری ابزار جنگی و پیشبرد آرایش نظامی دارد، از او به عنوان پیشرو یاد می‌شود:

تورا پیشرو گیو باید به جنگ که با فرّ و بُرز است و چنگ پلنگ
(همان: ۷۸)

در جایی دیگر میمنه سپاه ایران در اختیار اوست و رهبری آن را به عهده دارد. در این مقام است که از او تحت عنوان «رد»، «موبد» و «مهتر» مرز یاد می‌کنند.

سوی میمنه گیو گودرز بود رد و موبد و مهتر مرز بود
(همان: ۸۳)

سوی میمنه گیو و بیژن به هم نگهبان این میسر گسته هم
(همان: ۱۳۰)

او فرار و شکست را به هیچ عنوان نمی‌پذیرد و بر این باور است که اگر در جنگ بمیرد، بهتر است که پشت به دشمن کند و بگریزد.

بدو گفت گیو: ای سپهدار پیر بسی دیده‌ای گرز و گوپال و تیر
اگر تو ز پیران بخواهی گریخت بیاید به سر بر مرا خاک ریخت
نماند کسی زنده اندر جهان دلیران و از کاردیده مهان
ز مُردن مرا و تو را چاره نیست درنگی تر از مرگ پتیاره نیست
چو پیش آمد این روزگار درشت تو را روی بیند بهتر که پشت
نیچیم ازین جایگه سر ز جنگ نیاریم بر خاک کشواد ننگ
(همان: ۸۵)

تفکر عامل با تعبیری چون «من می‌توانم» و «من از پس کارها برمی‌آیم» در ذهن گیو، به‌خوبی بروز و ظهور یافته است. در همان داستان برافروختن کوه عظیم هیزم، او خطاب به کیخسرو می‌گوید:

اگر لشکر آید نترسم ز رزم به رزم اندرون کرکس آرم به بزم
(همان: ۱۱۶)

نمونه دیگر «تفکر عامل» در شخصیت گیو، زمانی است که با طوس و هومان درباره سرداران سپاه افراسیاب سخن می‌گویند. گیو سخن شمشیر را برتر از هر چیزی می‌داند و به طور ضمنی عبارت «من می‌توانم» را به «ما می‌توانیم» تبدیل می‌کند:

بدین گفت‌وگوی اندرون بود طوس که شد گیو را روی چون سندروس
ز لشکر پیامد به کردار باد چنین گفت کای طوس فرخ‌نژاد
فرینده ترکی میان دو صف پیامد دمان بر لب آورده کف
کنون با تو چندین چه گوید به راز میان دو صف گفت‌وگوی دراز
سخن جز به شمشیر با او مگوی مجوی از در آشتی هیچ روی
(همان: ۱۱۹)

تعبیری مانند «بردمیدن»، «برآشفتن»، «برکشیدن» و «برانگیختن» همگی نشان از عکس‌العمل شدید و تندی دارند که از سوی شخصیت یا قهرمان داستان نسبت به عمل شخص دیگری انجام می‌گیرد. این نوع تصمیم‌ها غالباً

جسورانه و بدون تفکر قبلی هستند و تنها نکته آن‌ها این است که شخصیت یا قهرمان ذاتاً بر قوه و نیروی درونی‌اش ایمان دارد. بنابراین می‌توان گفت این نوع کلمات و تعابیر، «انگیزشی» و «تحرکی» هستند.

اگر هر کدام از تعابیر به کار رفته را جلوه و نمودی از تعبیر «من می‌توانم» فرض کنیم، در این بیت سه مرتبه به این مسئله اشاره شده است و نشان از قدرت انگیزشی و عاملیت گیو دارد:

چو بشنید گیو این سخن برده‌مید
برآشفست و تیغ از میان برکشید
(همان: ۱۷۲)

یا در جای دیگر:

برانگیخت از جای شب‌دیز را
تن و جان بیاراست آویز را
برآویخت با دیو چون شیر نر
زرده‌دار با گرززه گاو سر
(همان: ۲۷۱)

یکی از مهم‌ترین مواردی که سبب رسیدن به اهداف می‌شود، طراحی گذرگاه یا طریقه برخورد با موانع است. در این مرحله، علاوه بر این که شخص به طرح و بررسی عوامل هدف می‌پردازد، موانع موجود بر سر راه را نیز واری می‌کند. در شاهنامه به دلیل ماهیت حماسی آن، بدون تردید یکی از طراحی‌ها و گذرگاه‌ها، آزمون «جنگ» است. قهرمان یا شخصیت حماسی هم به مسئله جنگ توجه نشان می‌دهد و هم به مسایلی که ممکن است به هنگام جنگ با آن‌ها مواجه شود. در مورد شخصیت گیو می‌توان گفت که او در بُعد طراحی گذرگاه با موانعی روبه‌رو بوده است و به این دلیل که او جزو سپهسالاران سپاه ایران به حساب می‌آمده است، طراحی گذرگاه و موانع او از یک سنخ بوده‌اند. با این توضیح که طراحی او به سوی اهدافی چون پیروزی، رزم، شکست دادن و آمادگی رزمی است و گذرگاه چنین شخصیتی جز رزم و کارزار نخواهد بود. از این رهگذر موانعی مانند جنگ، خون‌ریزی، آسیب، درد، رنج، سختی و در نهایت مرگ وجود دارند که شخصیت گیو در این هدف و گذرگاه با آن‌ها روبه‌رو خواهد شد.

زمانی که برافروختن کوه عظیم هیزم را عهده‌دار می‌شود و طراحی گذرگاه کوه عظیم هیزم را در ذهن می‌پروراند، از موانع موجود در مسیر هدفش چنین سخن می‌گوید:

کنون ست هنگام آن سوختن
به آتش سپهری برافروختن
گشاده شود راه لشکر مگر
بیاشد سپه را بر او بر گذر
بدو گفت گیو: این سخن رنج نیست
اگر هست، هم رنج بی‌گنج نیست
(همان: ۶۳)

گیو، مسیر هدف و طراحی گذرگاه به وجود آمده را به گنج تعبیر می‌کند و از آنجایی که گنج بدون رنج میسر نیست، موانع موجود در سطح راه را به رنج تعبیر می‌کند.

در ادامه از سختی طراحی گذرگاه سخن می‌گوید و شدت برودت و سرمای هوا را از جمله موانعی می‌داند که بر سر هدف او قرار دارند. مانع دیگر در این طراحی، مدت زمان طولانی است که پشت آتش هیزم گرفتار شده و یارای برگزشتن از کوه آتش را ندارد.

به سختی گذشت از بر کاس رود
جهان از یخ و برف بدُ تار و پود

چُن آمد بدان کوه هیزم فراز
 ز پیکان تیر آتشی برفروخت
 سه هفته بر آتش گذرشان نبود
 چهارم سپه برگزشتن گرفت
 ندانست پهنای و بالایش بـ
 به کوه اندر افکند و هیزم بسوخت
 ز تـف زبانـه، هم از باد و دود
 همان آب و آتش بکشتن گرفت
 (همان: ۶۵)

مسئله جنگ، همواره به عنوان یکی از نمونه‌های طراحی گذرگاه در داستان‌های حماسی مطرح است.
 برانگیخت اسب و برآمد خروش
 یکی گرد تیره از میان برده‌مید
 جهان شد چو از باد بهمن سیاه
 نهادند گویال و خنجر به دوش
 بر آن‌سان که خورشید شد ناپدید
 ستاره ندیدند روشن، نه ماه
 (همان: ۶۸)

نمونه دیگر از طراحی گذرگاه انتقام‌جویی گیو از تژاو است. او به کین خواهی از برادر برمی‌خیزد و به جنگ تژاو می‌رود.

پر از درد بر زین کین برنشست
 بدانگه که شد روی گیتی سیاه
 چُن از دور گیو دلیرش بدید
 چو دانست کز لشکر اندرگذشت
 یکی تیغ بگرفت هندی به دست
 تژاو طلایه بیامد به راه
 عنان را بیچید و دم درکشید
 ز گردان و گردنکشان دور گشت
 میان تژاو اندرآمد به بند
 ز فتراک بگشاد پیچان کمند
 (همان: ۹۷)

توانایی ایجاد انگیزه از این جهت که مخصوص به فرد باشد یا یک جامعه، متفاوت است. توانایی فردی ایجاد انگیزه در شخصیت گیو، جایی است که گیو به بیژن در مورد رفتنش به کوه عظیم هیزم می‌گوید:

از این رفتن من مدار ایچ غم
 که من کوه خارا بسوزم به دم
 (همان: ۶۴)

در این بیت توانایی فردی ایجاد انگیزه در شخصیت گیو، علاوه بر این که هم‌راستا با ویژگی اصلی شاهنامه یعنی اغراق است، نوعی خودستایی را هم به همراه دارد.

نمونه دیگر ابیاتی هستند که فردوسی ضمن نام بردن از شخصیت گیو، صفت یا صفاتی را برای او در نظر می‌گیرد. گاهی او را سرافراز، آزاده، پرمایه، سپهدار نیو، دلاور، دارای فر و برز و چنگ پلنگ می‌داند:

به چپ بر همی رفت ره‌ام نیو
 سوی راستش چون سرافراز گیو
 (همان: ۲۰)

ز لشکر بررفتند آزادگان
 چو گیو و چو گودرز کشوادگان
 (همان: ۷)

- بپیچید از آن کار، پرمایه گیو
 که آمد پیاده سپهدار نیو
 (همان: ۴۷)
- برفتند گردان همه پیش گیو
 که یزدان سپاس ای سپهدار نیو
 (همان: ۴۹)
- چُن از دور گیو دلاور بدید
 بزد دست و گرز از میان برکشید
 (همان: ۶۰)
- به بیژن چنین گفت گیو دلیر
 که مشتاب در جنگ آن نره شیر
 (همان: ۶۱)
- تو را پیشرو گیو باید به جنگ
 که با فرّ و برز است و چنگ پلنگ
 (همان: ۷۸)

گاهی بعد انگیزشی گیو بدان حد برجسته است که فردوسی برای تبیین آن از تعبیر متفاوتی سود می‌جوید. به عنوان مثال در جایی که اشاره به توانایی فردی گیو دارد، مسئله توانایی ایجاد انگیزه را با سه تعبیر «بردمیدن»، «برآشفتن» و «برکشیدن» همراه می‌کند و می‌گوید:

- چو بشنید گیو این سخن بردمید
 برآشفت و تیغ از میان برکشید
 (همان: ۱۷۲)

از منظر گیو، توانایی جمعی زمانی صورت می‌گیرد که افراد در صحنه‌های نبرد، در کنار هم برای حل مسایل قدم بردارند. او بر این عقیده است که به تنهایی نمی‌توان کاری را از پیش برد، بلکه باید به صورت جمعی و گروهی دست به کارهای بزرگ زد. گیو نتیجه کارهای جمعی را پیروزی و ایستادگی در راه می‌داند، هرچند ممکن است مرگ در انتظار آن‌ها باشد.

- ز مردن مرا و تو را چاره نیست
 درنگی تر از مرگ پتیاره نیست
 چو پیش آمد این روزگار درشت
 تو را روی بینند بهتر که پشت
 نییچیم ازین جایگه سر ز جنگ
 نیاریم بر خاک کشواد ننگ
 (همان: ۸۵)

او این تعبیر را با داستانی از گفته باستان تحلیل می‌کند و می‌گوید:

- ز دانا تو نشنیدی این داستان
 که برگوید از گفته باستان
 که گر دو برادر نهد پشت پشت
 تن کوه را خاک مانند به مشت
 تو باشی و هفتاد جنگی پسر
 ز دوده بسی نیز شیران نر
 به خنجر دل دشمنان بشکنیم
 و گر کوه باشد ز بن برکنیم
 (همان)

توانایی جمعی ایجاد انگیزه در اشارات مربوط به گیو به صورت عطفی آمده است و در اغلب موارد هرگاه در این مورد نامی از او وجود دارد، به سران و گردان دیگری از سپاه ایران نیز اشاره می‌شود:

همان گیو و گودرز و برزین و طوس (همان: ۱۱۴)	کز ایران سپاه آمد و پیل و کوس
چو شیدوش و بیژن، چو رهام شیر (همان: ۱۳۰)	چو طوس و چو گودرز و گیو دلیر
نهادند بر یال گرز گران (همان: ۱۴۱)	خود و گیو و رهام و چندی سران
چو گیو و چو رهام از آزادگان (همان: ۱۵۵)	بزرگان چو گودرز کشوادگان

یک نمونه از هیجان‌های مثبت شخصیت گیو، از بین بردن کوه عظیم هیزم است که به درخواست کیخسرو انجام می‌شود. در این سطح از امید، با توجه به موانعی مانند سردی و برودت هوا، شخصیت گیو برای دستیابی به اهداف تعیین‌شده در تلاش و تکاپو است و چهار هفته طول می‌کشد تا کوه عظیم هیزم را از بین ببرد. در ادامه همین داستان، شکست دادن تژاو، فرستاده افراسیاب، نیز هیجانی مثبت شمرده می‌شود.

تژاو غمی با دو دیده پر آب چنین گفت کامد سپهدار طوس بلاشان و آن نامداران مرد همه مرز و بوم آتش اندر زدند	بیامد به نزدیک افراسیاب یکی لشکر گشن با پیل و کوس به خاک اندر آمد سرانشان ز گرد فسیله سراسر به هم برزدند
--	---

(همان: ۷۱)

اما گویا اندکی پس از این زمان، پیروان ویسه همراه لشکریانش به لشکریان گیو شبیخون می‌زنند و بسیاری از دلیران و مردان سپاه او را می‌کشند. فردوسی دو واقعه متفاوت را که در فاصله زمانی بسیار اندکی رخ می‌دهند، روایت می‌کند و بر این باور است که انسان باید گاهی شادمان باشد و گاهی دچار درد. این تعبیر می‌تواند تعبیری از هیجان مثبت و هیجان منفی باشد. در واقع، شادمانی به دلیل دستیابی به اهداف تعیین‌شده، هیجان مثبت است و درد به دلیل ناکامی از رسیدن به خواسته‌ها و اهداف، هیجان منفی به شمار می‌آید.

سپهد ننگه کرد گردان ندید همه رزمگه سربه سر کشته بود چنین آمد این گنبد تیزگرد به بیچارگی پشت برگاشتند نه کوس و نه لشکر نه بار و بنه	ز لشکر دلیران و مردان ندید زمین سربه سر چون گل آغشته بود... گاهی شادمانی دهد، گاه درد سراپرده و خیمه بگذاشتند همه میسره خسته و میمنه
--	--

(همان: ۷۵-۷۴)

نمونه دیگر فرایند هیجانی مثبت، انتقام‌جویی و کین‌خواهی گیو از تژاو است. این انتقام به این دلیل فرایند هیجانی مثبت است که گیو امیدوار است با تلاشی مستمر و مداوم به هدفش که شکست دشمن است، خواهد رسید.

چُن از دور گیو دلیرش بدید
عنان را بیچیید و دم درکشید

چو دانست کز لشکر اندرگذشت ز گردان و گردنکشان دور گشت
 ز فتراک بگشاد پیچجان کمنند میان تـژاو اندر آمد به بند
 به ران اندر آورد و بنمود کفت برآن‌سانش از پشت زین بر گرفت
 به خاک اندرافکند خوار و نژند فرود آمد و دست کردش به بند
 (همان: ۹۷)

شکست دادن اشکبوس هم از جمله هیجان‌های مثبت جمعی گیو است.

چنین گفت کاموس کامروز جنگ چنین گفت کاموس کامروز جنگ
 به رزم اندرون کشته شد اشکبوس و ز آن شادمان شد دل گیو و طوس
 (همان: ۱۸۶)

نمونه هیجان منفی، شکست خوردن لشکر گیو و طوس از سپاه افراسیاب و گریختن به کوه هماون است.
 کنون طوس و گودرز و گیو و سران فراوان ازین مرز گنداوران
 همه دل پر از خون و دیده پر آب گریزان ز گردان افراسیاب
 فراوان ز گودرزیان کشته مرد شده خاک، بستر ز دشت نبرد
 (همان: ۱۴۶)

۲.۲. شخصیت‌شناسی کاموس

کاموس، پهلوانی کشانی است که تورانیان را در هنگام محاصره سپاه ایران در هاماوران یاری می‌رساند. هرچند تورانیان او را مرد نبرد با ایرانیان نمی‌دانند، اما او که به خود ایمان دارد، از سپاه ایران مبارز می‌طلبد و نبردی سخت را با گیو آغاز می‌کند. پس از این‌که نیزه گیو را می‌شکند، طوس به یاری گیو می‌شتابد، ولی کاموس اسب او را هم پی می‌کند و نبرد این سه پهلوان تا پاسی از شب به طول می‌انجامد. روز بعد، کاموس رستم را به نبرد فرامی‌خواند و در نتیجه، نبرد به رستم و کاموس می‌کشد و پس از ساعتی رستم او را به بند می‌کشد و کاموس هرچه می‌کوشد تا خم خام کمنند را بگسلد، نمی‌تواند و سرانجام کشته می‌شود (رستگار، ۱۳۷۹: ۷۶۰).

در مبحث گیو اشاره شد که یکی از مهم‌ترین هدف‌های مربوط به نوع ادبی حماسه، مسئله «جنگ» است. در حماسه، شخصیت در واقع جنگ را هدف می‌بیند و چه بسا «جنگ» را ابزاری برای رسیدن به هدف هم بداند و از آن‌جایی که شخصیت‌ها در جنگ است که قهرمان می‌شوند و مجال ظهور پیدا می‌کنند، بنابراین، اهداف بزرگ برای شخصیت‌های بزرگ در چنین مواقعی پدید می‌آید. تفکر هدف در شخصیت کاموس هم به صورت جنگ است و از این رو می‌توان مهم‌ترین گذرگاه و مسیر دست‌یابی به اهداف ضمنی کاموس را که امید به آن بسته، مسیر و گذرگاه جنگ دانست.

به عنوان مثال در شروع جنگ کاموس و رستم، نخست کاموس است که از میان دو صف جنگ، سرفرازی می‌کند و با ابزارآلات جنگی‌ای که دارد، به رجزخوانی می‌پردازد.

نخستین که اندر میان دو صف ز خون جگر بر لب آورد کف
 سپهد سرفراز کاموس بود که با لشکر و پیل و با کوس بود

همی برخروشید چون پیل مست
یکى گرزّه گاوپیکر به دست
که آن جنگجوی پیاده کجاست
که از نامداران همی رزم خواست؟
بگو تا بیاید بنهد میان
به تیر و کمان بر سرآرد زمان

(همان: ۱۹۱-۱۹۲)

خارج از خاصیت حماسی و اغراقی که در این اثر نهفته است، واژگانی چون «پیل» یا «گرگ» به نوعی در جهت تحریک شخصیت و تقویت انگیزه او به کار می‌روند. این نوع تعبیر جدای از خاصیت حماسی آن، یگانگی انسان را با جامعه حیوانی نخستین می‌رساند. به این معنا که انسان نیروی خود را حتی از حیوان هم می‌گیرد. به طوری که انگار شخصیت در واقعیت با آن حیوان در پیوند است و نیروی ضمنی خود را از او تغذیه می‌کند.

نهادند آورد گاهى بزرگ
کشانی بیامد به کردار گرگ
بزد نیزه و برگرفتش ز زمین
بینداخت آسان ورا بر زمین
عنان را گران کرد و او را به نعل
همی کوفت تا خاک از او گشت لعل

(همان)

یکی از مسیرهای رسیدن به هدف، چشم داشتن و امید بستن به ابزارآلات و وسایل کسب ثروت است. ثروتی که در پی خود قدرت و توانایی به دنبال می‌آورد و حتی می‌تواند شخصیت را به احساسی خداگونه نزدیک کند.

برآن بود کاموس و خاقان چین
که آتش برآرند از ایران زمین
بدین زنده پیلان و این خواسته
بدین لشکر و گنج آراسته
به گنج و به انبوه بودند شاد
زمانی ز یزدان نکردند یاد

(همان: ۲۴۴)

ابزارآلاتی مانند زنده پیلان، خواسته، لشکر و گنج آراسته برای کاموس سبب ایجاد شادی شده‌اند و در واقع، این ابزارها نوعی عامل محرک رسیدن به هدف کاموس و خاقان چین هستند. از آنجایی که این ابزارها بعد انگیزشی شخصیت کاموس را هم برمی‌انگیزانند، می‌توانند شبیه به «تفکر عامل» هم عمل کنند.

تفکر عامل یکی از ابعاد امید است که می‌تواند شخصیت را وادارد تا با خود جملاتی مانند «من می‌توانم...» یا «من به آن خواهم رسید» را بازگو کند. یک نمونه از این نوع تفکر را در شخصیت کاموس در نبرد میان او و رستم می‌بینیم. رستم، مرگ کاموس را در این معرکه می‌داند و کاموس با شنیدن این سخن رستم به خشم می‌آید و به نظر می‌رسد که با تکرار جملات ذکر شده، به خود نیرو و توان می‌بخشد. آنچه این نظر را قوت می‌بخشد، لفظ «برانگیخت» است که توسط کاموس در پاسخ به رستم داده می‌شود. لفظ «برانگیخت» در این جا، همان «بعد انگیزشی» در «تفکر عامل» است. کاموس با به کار بردن این کلمه مفهوم امید را برای خود مجسم می‌کند.

چنین پاسخ آورد رستم که شیر
چو نخچیر بیند بغرد دلیر...
زمانه تو را از کشانی براند
چو ایدر بُدت خاک جایی نماند
برانگیخت کاموس گرد نبرد
هماورد را دید با دار و بُرد
بینداخت تیغ پرنداورش
همی خواست از تن گسستن سرش

(همان: ۱۹۳)

نمونه دیگر تفکر عامل و تفکر انگیزشی در شعر حماسی، آراستگی نظامی بوده است. از دیدگاه کاموس این مسئله آن قدر مهم است که وقتی به آرایش نظامی سپاهیان نگاه می‌کند، هر لحظه انگیزه بیشتری برای رویارویی با رستم و سپاه ایران پیدا می‌کند:

پس پشت او زنده‌پیل و بنه	و ز آن روی کاموس بر میمنه
زره‌دار و در چنگ رومی پرند	ابر میسره لشکر آرای هند
شده آسمان تار و جنبان زمین	به قلب اندرون جای خاقان چین

(همان: ۱۹۱)

فردوسی صحنه جنگ کاموس و رستم را آن چنان مسئله و گذرگاهی سخت و طاقت فرسا می‌داند که آن را به برآمدن دود از میان آب تشبیه می‌کند.

زمین از پی رخس او تیره گشت	ز بالای او آسمان خیره گشت
نماند ایچ راه فسون و فسوس	برآمد ز هر دو سپه بوق و کوس
زمین شد ز نعل ستوران ستوه	همه لرز لرزان شده دشت و کوه

(همان)

شخصیت کاموس کشانی، به تصریح فردوسی شخصیتی است که توانایی‌اش را از سپهبدی و سرافرازی خود می‌گیرد و این سپهبدی و سرافرازی در او سبب ایجاد انگیزه می‌شود. داشتن سپاه انبوه و لشکریان زیاد نیز از توانایی‌های جمعی او شمرده می‌شود، به طوری که شخصیت کاموس را غرق در احساساتی مانند تعصب و خودستایی می‌کند. در واقع، توانایی ایجاد انگیزه در شخصیت کاموس به دو صورت جمعی و فردی نمایان شده است. فردی از این جهت که آن توانایی و ایجاد انگیزه مختص به اوست و جمعی به این معنا که آن توانایی به دست آمده از یک جمعیت و اجتماع بوده و تنها خود قهرمان و شخصیت در فراهم آوردن آن سهیم نیست.

و ز آن روی کاموس بر میمنه	پس پشت او زنده‌پیل و بنه
ابر میسره لشکر آرای هند	زره‌دار و در چنگ رومی پرند
به قلب اندرون جای خاقان چین	شده آسمان تار و جنبان زمین

(همان)

هماوردطلبی نیز از خصایص شخصی کاموس است. او در میدان مبارزه، هم‌اورد می‌طلبد و در هنرهای جنگی مانند تیراندازی و کشیدن کمان، ادعای سرآمدی می‌کند.

سپهبد سرافراز کاموس بود	که با لشکر و پیل و با کوس بود
همی برخوشید چون پیل مست	یکی گرزّه گاوپیکر به دست
که آن جنگجوی گیاده کجاست	که از نامداران همی رزم خواست؟

بگو تا بیایید بنماید میان
 به تیر و کمان بر سرآرد زمان
 (همان: ۱۹۲-۱۹۱)

شخصیت او از نگاه افراد دیگر، شخصیتی ویژه است که توانایی‌های فردی برای ایجاد انگیزه دارد. گردان سپاه ایران با مشاهده مبارزه طلبی کاموس در معرکه، او را در رزم سرآمد می‌دانند و سرافرازان سپاه ایران هم با او آشنایی کامل دارند. کسی با او یارای جنگ ندارد.

وُرا دیده بودند گردان نیو
 کسی را نیامد همی رزم رای
 که با او کسی را نبند پای جنگ
 بدو گفت رستم که هشیار باش

چو طوس سرافراز و ره‌ام و گیو
 ز گردان ایران تهی ماند جای
 سواران چو آهو و او چون پلنگ...
 به آورد ازین ترک بیدار باش

(همان)

در مورد شخصیت کاموس در شاهنامه می‌توان گفت که هیجان در او به دو صورت هیجان مثبت به منظور دستیابی به هدف و مقصود تعیین‌شده و هیجان منفی پس از شکست در دستیابی به هدف و مقصود تعیین‌شده وجود دارد. هیجان مثبت در شخصیت کاموس، زمانی بروز پیدا می‌کند که او نبردی را با لشکر ایران آغاز می‌کند. در این نبرد، نخستین کسی که از میان دو صف جنگی، مبارز می‌طلبد، کاموس است و چنین می‌نماید که فرآیند امید در او با انگیزه نام‌جویی پهلوانی همراه است.

همی دود آتش برآمد ز آب
 برآمد ز لشکر ز هر سو خروش
 نخستین که اندر میان دو صف
 سپهبد سرافراز کاموس بود

نبیند چنان جنگ، جنگی به خواب
 همی پیل را زان بدرید گوش
 ز خون جگر بر لب آورد کف
 که با لشکر و پیل و با کوس بود

(همان: ۱۹۱)

نمونه دیگر این هیجان، جایی است که کاموس بر الوای زابلی، نماینده رستم در میدان جنگ، پیروز می‌شود.

نهادند آورد گاهی بزرگ
 بزد نیزه و برگرفتش ز زین
 عنان را گران کرد و او را به نعل

کشانی بیامد به کردار گرج
 بینداخت آسان ورا بر زمین
 همی کوفت تا خاک ازو گشت لعل

(همان)

هیجان منفی فردی او زمانی است که از هدف تعیین‌شده خود که شکست لشکر مقابل است، درمانده می‌شود و به دست رستم از پای درمی‌آید.

به گردان چنین گفت کین رزم‌جوی
 چنین ست رسم سرای فریب
 ازو شادمانی و زو مستمند

ز بس گیر و زور اندرآمد به روی
 گهی با فرازست و گه با نشیب
 گهی بر زمین، گه بر ابر بلند

کنون ایبن سرافراز مرد دلیر که بودی همیشه هم‌آورد شیر...
 کفن شد کنون مغفر و جوشنشش ز خاک افسر و گور پیراهنشش
 (همان: ۱۹۴)

هیجان منفی جمعی نیز در داستان کاموس، با ناراحتی و مرثیه سپاهیان پس از مرگ او نمود می‌یابد.
 کشانی و شکنی و گردان بلخ ز کاموس شان تیره شد روز و تلخ...
 دلیران ما چون فرازند چنگ؟ که شد کشته کاموس جنگی به جنگ
 به گیتی چنو نامداری نبود و زو پیلتن تر سواری نبود
 (همان: ۱۹۵)

۳. نتیجه‌گیری

پس از بررسی نظریه اسنایدر درباره ابعاد امید و تطبیق آن با دو شخصیت گیو و کاموس می‌توان به این نتیجه رسید که امید در این شخصیت‌ها با همه ابعاد خود وجود دارد. ابعاد مختلف نظریه امید در شخصیت گیو نسبت به کاموس، ظهور و بروز بیشتری دارد و از نظر کمی، ابیاتی که در شاهنامه به گیو اختصاص داده شده‌اند، به مراتب بیشتر از ابیاتی هستند که به کاموس پرداخته‌اند.

تفکر هدف در شخصیت گیو به روشنی قابل تشخیص است. او در مورد هدف‌های زیادی به تفکر پرداخته و برای دستیابی صحیح و درست به آن‌ها تلاش فراوانی از خود نشان داده است. بارزترین نمونه آن میدان جنگ و کارزار است که در داستان کیخسرو به آن اشاره شده است. گاهی نیز تفکر هدف در شخصیت او به صورت بداهه و گذرا نمایان می‌شود. از آنجایی که هرچه تفکر هدف بیشتر باشد، موانع نیز بیشتر خواهند بود، می‌توان گفت شخصیت گیو نسبت به کاموس، پویاتر، برجسته‌تر، پخته‌تر و گسترده‌تر عمل می‌کند.

شخصیت گیو همچنین، دارای تفکر عامل است و به تناسب هر تفکر هدفی، عاملیت تفکر او نیز رشد بیشتری پیدا می‌کند. گیو اساساً شخصیتی طراح و انگیزشی دارد. او در مواردی هیجان منفی را تجربه می‌کند، اما چون بعد انگیزشی امید در او فعالانه عمل می‌کند، دیرتر دچار ناامیدی می‌شود و بارها طعم هیجان مثبت و پیروزی امید را می‌چشد.

با توجه به این که کاموس از نظر شخصیتی، مبارز و جنگ‌جو است، می‌توان ابعاد امید را در او از دید یک شخصیت نظامی و در میدان کارزار و معرکه بررسی کرد. تفکر هدف در شخصیت کاموس به صورت جنگ است و محرک اصلی او برای رسیدن به اهداف ضمنی، باز هم در میدان معرکه و کارزار تعریف می‌شود. او در این راه با موانعی برخورد می‌کند که مهم‌ترین آن‌ها مرگ است. کاموس از پس این مانع بزرگ بر نمی‌آید و بنابراین، بعد شکست منفی و شکست امید، خیلی زود در شخصیت او نمایان می‌شود. تفکر عامل در شخصیت کاموس نیز با توجه به خاصیت حماسی شاهنامه با نوعی تبختر و اغراق همراه است. از این رهگذر است که کاموس در خود توانایی ایجاد انگیزه پیدا می‌کند.

منابع

- باب الحوائجی، فهیمه. (۱۳۷۶). «تحلیل محتوا». فصلنامه کتاب، ۴، صص ۷۶-۱۰۷.
- براتی سده، فریده (۱۳۹۱). فنون روانشناسی مثبت‌گرا. تهران: رشد، چاپ اول.
- پرچم، اعظم و محققیان، زهرا. (۱۳۹۰). «بررسی تطبیقی ناامیدی در نظریه اسنایدر و قرآن کریم». علوم قرآن و حدیث. سال چهل و سوم. شماره ۸۷. صص ۸۳-۱۰۸.
- پرچم، اعظم؛ فاتحی‌زاده، مریم؛ محققیان، زهرا. (۱۳۹۲). «ابعاد سه‌گانه نظریه امید اسنایدر و تطبیق آن با دیدگاه قرآن کریم». تحقیقات علوم قرآن و حدیث. سال دهم. شماره ۱. صص ۱-۲۹.
- جعفری، محمدتقی (۱۳۷۹). فلسفه و هدف زندگی. تهران: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری.
- رستگار فسائی، منصور. (۱۳۷۹). فرهنگ نام‌های شاهنامه، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- سعادت، اسماعیل. (۱۳۹۶). دانشنامه زبان و ادب فارسی، جلد پنجم. تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- صمدی، لاله، و فدایی، غلامرضا. (۱۳۹۴). «تحلیل استنادی به مثابه روش تحقیق». پژوهش‌نامه علم سنجی، ۱(۲) (پیاپی ۲)، ۵۱-۷۰.
- فردوسی، ابوالقاسم (۱۳۷۱). شاهنامه. به کوشش جلال خالقی مطلق. نیویورک: بنیاد میراث ایران.
- کار، آلن (۱۳۸۵). روان‌شناسی مثبت. مترجم: حسن پاشاشریفی، جعفر نجفی و باقر ثنائی. تهران: سخن.
- محققیان، زهرا و همکاران (۱۳۹۰). «تحلیل اخلاقی امید با تأکید بر آیات قرآن کریم». پژوهشنامه اخلاق. سال چهارم. شماره ۱۳. صص ۹۳-۱۱۸.
- مرتضوی، منوچهر (۱۳۶۹). فردوسی و شاهنامه. تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- مطهری‌پور، مرتضی و آذربایجانی، مسعود. (۱۳۹۶). «ساختار معنایی امید در آیات قرآن کریم». مطالعات تفسیری. سال هشتم. شماره ۳۲. صص ۵۹-۷۹.

References

- Snyder. C. R. (1994). *The Psychological of Hope*: New York:Free Press.
- Snyder. C. R. (1995). Conceptualizing, Measuring and Nurturing Hope. *Journal of Counseling and Development*. N. 73, 3. PP. 355-360.
- Snyder. C. R. (2000). *Handbook of Hope: Theory, Measures and Applications*. Edited by C. R. Snyder. U. S. A.: Academic Pre.
- Bab Al-Hawaeji, F. (1998). content analysis. *Book Quarterly*, 4, pp. 76-107.
- Baratisadeh, F. (2011). *Positive psychological techniques*. Tehran: Rushd, first edition.
- parcham, A., & Muhaqqiqiyan, Z. (2012). Comparative Study of Hopelessness in Snyder's Theory and the Holy Qur'an. *Quran and Hadith Studies*, 43(2), -. doi: 10.22067/naqhs.v43i2.3765 (IN Persian)
- Parcham, A, Fatehizadeh, M., & Mohaghheghhiyan, Z. (2013). Studying the three folds of hope in Schnider's theory and comparing it with Quran's point of view on it Zahra Mohaghheghhiyan. *Researches of Quran and Hadith Sciences*, 10(1), 1-30. doi: 10.22051/tqh.2014.899. (IN Persian)
- Jafari, M .(2001). *Philosophy and purpose of life*. Tehran: Allameh Jafari Editing and Publishing Foundation. (IN Persian)
- Rastgar Fasai, M. (2001). *Dictionary of names of Shahnameh*, Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. (IN Persian)
- Saadat, I. (2016). *Encyclopedia of Persian language and literature*, fifth volume. Tehran: Persian Language and Literature Academy. (IN Persian)

- Samadi, L, and Fadaei, G. (2014). Citation analysis as a research method. *Journal of Scientific Research*, 1(2 (series 2)), 51-70. (IN Persian)
- Ferdowsi, A. (1993). *Shah nameh*. By the effort of absolute creation glory. New York: Iran Heritage Foundation. (IN Persian)
- Carr, A. (2015). *Positive psychology*. Translated by Hassan Pashashreifi, Jafar Najafi and Bagher Sanai. Tehran: Sokhn. (IN Persian)
- Mohaghegian, Z , Parcham. A. (2017). "Ethical analysis of hope with emphasis on the verses of the Holy Quran". Ethics research paper. Forth year. Number 13. pp. 93-118. (IN Persian)
- Mortazavi, M. (1369). Ferdowsi and Shahnameh. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research. (IN Persian)
- Motaharipour, Morteza , Azarbayjani. M. (2016). "The semantic structure of hope in the verses of the Holy Quran". *Interpretive studies*. Eighth year Number 32. pp. 59-79. (IN Persi